

Семінарське заняття 14

Тема 4.6. Держава і право України в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)

План:

1. Перебудова органів державної влади і державного управління.
2. Найвищі органи влади і управління УРСР.
3. Місцеві органи влади і управління.

Реферати:

1. Діяльність Державного комітету оборони в часи радянсько-німецької війни.
2. Реорганізація державного механізму УРСР.
3. Правові засади запровадження воєнного стану та стану облоги на території УРСР.
3. Концентрація влади в руках Й. Сталіна в умовах війни та її наслідки.
4. Місцеві Ради України як складова воєнного механізму країни.
5. Основні тенденції в діяльності надзвичайних та військових органів влади під час війни.
6. Діяльність радянських правоохоронних органів у воєнних умовах.
7. Відновлення радянської влади на території України.
8. Зміни у праві УРСР в умовах воєнного стану.

Методичні рекомендації:

У відповіді на **перше питання** вкажіть, що з початком радянсько-німецької війни під впливом воєнного чинника змінився весь політико-правовий уклад країни. На першому місці було поставлене питання оборони країни. Треба було в першу чергу організувати евакуацію великої кількості підприємств, обладнання та мільйонів людей, перевести виробництво на військові рейки, всебічно употужнити збройні сили, розгорнути рух опору на завойованих ворогом територіях. Ці першочергові завдання держави були сформульовані у постанові ЦК ВКП(б) та Раднаркому СРСР від 23 червня 1941 р., а також у зверненні Президії Верховної Ради, Раднаркому УРСР та ЦК КПУ(б) **«До українського народу» від 6 липня 1941 р.** Постала потреба структурних змін у системі державних органів, перебудови форм і методів їх роботи. Умови війни вимагали посилення централізації, значного розширення повноважень союзних органів, створення надзвичайних органів управління, надання воєнним інстанціям особливих повноважень у забезпеченні оборони країни, суспільного порядку і державної безпеки. Було відкладено вибори до Рад депутатів трудящих та народних судів, встановлено особливі умови здійснення деяких прав і свобод (зокрема, був введений особливий режим робочого часу, скасовані відпустки, недоторканність житла, свобода пересування).

Відповідаючи на **друге питання**, варто зазначити, що в умовах війни виникла необхідність розширення повноважень воєнної влади, створення надзвичайних загальносоюзних та республіканських органів, які б виконували спеціальні завдання. **30 червня 1941 р.** спеціальною постановою Президії Верховної Ради СРСР, Раднаркому СРСР та ЦК ВКП(б) був створений **Державний комітет оборони (ДКО)**. В руках ДКО була зосереджена уся повнота влади: військове, політичне і господарське керівництво країною. Рішення та розпорядження ДКО мали силу законів воєнного часу і підлягали безумовному виконанню усіма партійними, радянськими, військовими і господарськими

установами, а також усіма громадянами. Очолив ДКО Й. Сталін, який був одночасно Генсеком ЦК ВКП(б) та Головою Раднаркому СРСР.

Діяльність ДКО була різноманітною: *організація евакуації промислових підприємств і населення у східні райони СРСР, підготовка резервів для збройних сил, забезпечення їх зброєю, продовольством, контроль за виконанням воєнних замовлень наркоматами, відбудова народного господарства тощо.*

ДКО не мав свого апарату і діяв через партійні і державні органи, громадські організації. На місцях – у республіках, областях створені **місцеві комітети** оборони на чолі з партійними і військовими керівниками.

У деяких великих містах при наближенні лінії фронту утворювались надзвичайні органи – **міські комітети оборони**, до складу яких входили керівники партійних, радянських і військових органів. Міські комітети оборони керували *підготовкою до захисту міста, визначали завдання промислових підприємств щодо випуску зброї, боєприпасів, проводили мобілізацію населення у народне ополчення, на будівництво оборонних споруд тощо.* Першим місцевим надзвичайним органом державної влади УРСР став створений у червні 1941 **штаб оборони Києва**.

22 жовтня 1941 р. ДКО прийняв постанову про утворення перших **міських комітетів оборони**. Вони почали діяти у Луганську, Сімферополі, Севастополі та Керчі. З початком війни в УРСР введено воєнний стан.

Далі необхідно зазначити, що для оперативного керівництва військами 23 червня 1941 р. була створена **Ставка Головного Командування Збройних Сил СРСР**, яка 10 липня була перейменована у **Ставку Верховного Командування**. **Очолив її Й. Сталін, який 19 липня був призначений народним комісаром оборони.** Надмірна концентрація влади в руках однієї людини не могла не привести до прийняття помилкових рішень.

Розкриваючи зміст **третього питання**, вкажіть, що з перших днів війни змінилися напрями діяльності, організація системи **місцевих Рад України**. Вони стали складовою частиною воєнного механізму країни. Військово-організаторська робота стала домінуючою у діяльності місцевих органів влади Найважливішими напрямками цієї роботи були: *забезпечення обов'язкового виконання мобілізаційних заходів, участь у формуванні частин Червоної армії, народного ополчення, партизанських загонів, постачання армії, охорона громадського порядку. З'явилися додаткові предмети відання Рад: підготовка населення до протиповітряної, протихімічної оборони, забезпечення потреб родин військовослужбовців та інвалідів війни, організація шпиталів.*

В умовах ворожої окупації у деяких районах республіки за підтримки партизанських загонів продовжували працювати сільські Ради; функції надзвичайних органів місцевої влади виконували підпільні об'єднані партійно-радянські органи, а також командування партизанських загонів і з'єднань.

Необхідно відмітити також, що з початком визволення території України від фашистських загарбників почалося відновлення місцевих радянських органів. Для оперативного керівництва цим процесом були сформовані спеціальні оперативні групи з числа партійних, радянських, господарських робітників, які вступили у звільнені райони УРСР разом з передовими частинами Червоної Армії.

До кінця війни характерними рисами діяльності місцевих Рад залишалася тенденція централізації управління, підвищення ролі виконавчо-розпорядчих, вузькоколегіальних органів, окремих посадових осіб, пріоритет надзвичайних та військових органів в їх взаємовідносинах з місцевими органами.

Домашнє завдання:

У письмовій формі дати відповідь на наступні питання:

1. Які першочергові завдання постали перед країною з початком радянсько-німецької війни?
2. Які зміни відбулися в системі державних органів, формах і методах їх роботи?
3. Який орган зосередив у своїх руках всю повноту влади в СРСР з початком війни?
4. Якими повноваженнями наділявся ДКО та які функції він виконував?
5. Які органи воєнної влади створювалися на місцях?
6. Які функції покладалися на міські комітети оборони?
7. Який орган став першим місцевим надзвичайним органом державної влади УРСР?
8. Який орган був створений для оперативного керівництва військами?
9. Які негативні наслідки мала концентрація влади в руках Й. Сталіна під час війни?
10. Які функції покладалися на місцеві Ради з початком радянсько-німецької війни?
11. Які риси характерні для діяльності надзвичайних та військових органів влади під час війни та на етапі її завершення?

Література:

1. Заруба В. М. Історія держави і права України: Навчальний посібник / В. М. Заруба. - К.: Істина, 2006, тема 9.3 – 6
2. Іванов В. М. Історія держави і права України: Навчальний посібник / В. М. Іванов. – К.: Атіка, 2007, ч. 1. Розділ 12.2 - 4
3. Музиченко П. П. Історія держави і права України: Навчальний посібник / П. П. Музиченко. – К.: Знання, 2007, стор. 506-515
4. Історія держави і права України: Підручник / [В. І. Батрименко, Л. О. Зайцев, О. Л. Копиленко та ін.]; За ред. А. С. Чайковського. – К.: Юрінком Інтер, 2003, лекція 16

Електронні підручники:

1. <http://www.rulit.me/books/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-pidruchnik-download-free-404489.html>
2. <http://www.rulit.me/books/istoriya-derzhavi-i-prava-ukraini-pidruchnik-read-404489-348.html>
3. <http://westudents.com.ua/knigi/417-storya-derjavi-prava-ukrani-muzichenko-pp.html>
4. <http://westudents.com.ua/knigi/419-storya-derjavi-ta-prava-ukrani-trofanchuk-g.html>

Відповіді надсилайте на електронну адресу: svigenko1977@gmail.com або на Viber 0962981236 у триденний термін